

LAKÓTELEP

Az építészet által újra megszólítva

Somogyi Krisztina

Magyarország harmadik legnagyobb lakótelepe az újpalotai. Fénykorában csaknem hetvenezen lakták, ma is megközelítőleg negyvenezen élnek itt. A Típustervező Vállalatnál kezdték el tervezni 1969-ben Tenke Tibor vezetésével, a Rákospalotáról 1950-ben leválasztott, mezőgazdasági területen. Az alapkövetétel után szűk két évvel, 1971. március 15-én már át is adták az első lakásokat, 1977-re pedig elkészült 15400, ezzel túlteljesítve az eredeti tervet. A lakótelep tehát mostanában negyven éves – a fák magasra nőttek, az épületek állapota leromlott. Az elmúlt években számos építészeti beavatkozás kezdődött, amelyek célja, hogy javítsák a közösségi szolgáltatásokat és az életminőséget. László Tamás építésmérnökkel, városépítési szakmérnökkel, a XV. kerület volt polgármesterével és jelenlegi országgyűlési képviselőjével beszélgettünk.

Új szellemi központ Újpalotán: Boldog Salkaházi Sára templom és kapcsolódó terei Terv: Kruppa Gábor

– **Hogyan lehet beavatkozni egy ilyen városrész életébe?**

– Lépésről-lépésre lehet csak tenni valamit, nem könnyű a beavatkozás. Bizalmatlanság, fásultság, harag él az itt élő emberekben. Ez részben érthető, hisz úgy érzik, sokszor becsapták őket. Aki a helyi közösségért, a település fejlesztéséért tenni

akar, annak kitartóan kell próbálkoznia, mert csak hosszabb távon lehet meggyőzni az embereket egy-egy változás hasznosságáról. A lakótelepi ember valójában a „második” megszólításra vár, azt hiszi el.

– **Mondana egy tipikus problémát?**

– A parkolók kérdése például komoly feszültségeket gerjeszt. A lakótelep tervezéskor lakásonként egy autóval kellett volna számolni, de csak nyolcezer parkoló létesült. Ádáz küzdelem folyik a helyekért, mindenhol kocsik állnak, az autósok több helyet akarnak. A többiek viszont ragaszkodnak a növényekhez. Feloldható a konfliktus? Újpalotán a felújítás során a parkolók kerülgetik a fákat, girbe-gurba lett a kiosztás, de a meglévő negyvenéves egyedeket megvédtük. Az autós ráadásul a konyhaablakából szeretne rálátni kocsijára, a többieket viszont idegesíti az ajtó-csapkodás. Kitaláltuk, hogy mérjük ki a mindenki számára elfogadható távolságot, van ugyanis egy zóna, amire még rálátni, de már nincs hallható közelségben. Arra jutottunk, hogy a háztól mért 18 méter a megfelelő. Ehhez tartottuk magunkat. A játszótér kialakításánál ugyanez a helyzet. A gyerekek is hangosak, ez is zavarja a pihenni vágyókat – itt fontos megjegyezni, hogy a lakótelepeken nagyon sok az idős ember. A 18 méter távolság tűnt ekkor is ideálisnak. A játszótérket egyben védett helyé is kellett alakítsuk: bekerítjük, kulcsot adunk hozzá, és próbáljuk segíteni a baba-mama közösségek kialakulását. Programokat szerveztünk a parkban, és védett zónákat hoztunk létre. Megkíséreltük fölbontani azt az úszótelkes kialakítást, amely homogénné és így gazdátlaná tette a zöldfelületet.

– **Úgy tudom, több közösségi kert is van itt. Miért fontos ez?**

– Nagy divat, jó gondolat a közösségi kert, de a létrehozása nem egyszerű. Az a tapasztalat, hogy 20–25 család tud használni egy ilyen helyet. A kertnek a közös téréből való kiszakítása mindig vita tárgya, akik kimaradnak a lehetőségből, zajos ellenzőkké válnak. A kertek haszna óriási: minőségi szabadidőtöltést lesz tehetővé, jelentősen javítja a nagyszülő-unoka kapcsolatot, és számos férfinak ad aktivitásra lehetőséget. A lakótelepen ez bizony gond, hiányzik a barkácműhely, nincs garázs. A közösségi kertek részben pótolják a kint töltött tevékenységet. Még bogarászni is szoktak ezekben a kertekben.

– **A kertközösségek és az említett érdekközösségek spontán is kialakulnak, avagy támogatást igényel a létrehozásuk, működtetésük?**

– A lakótelep nem organikusan fejlődő világ. Külső energiák szükségeltetnek ahhoz, hogy folyamatok beinduljanak, programokon keresztül lehet változtatni az emberek attitűdjén. Erre egy példa: az újpalotai Fő tér és Községi Ház építészeti ötletpályázatát 2011-ben írtuk ki. Kíváncsiak voltunk, hogy föl tudjuk-e kelteni a magyar építésztszadalmat érdeklődését? Sikerült:

magas a színvonal. A pályázóktól a Községi Ház megtervezésén túl a Fő tér hasznosításában tavaszi-nyári, őszi-téli kültéri programjavaslatokat is vártunk. 63 terv és 126 programkoncepció született, így indulhattunk neki a továbbtervezésének. A nyertes tervet lelkes fiatalok, *Láris Barnabás* és *Vesztergom Ádám* készítették. Itt jegyzem meg, hogy a lakótelepet is a legkiválóbb építészek tervezték, az adottságok és a lehetőségek azonban nagyon nehezek voltak: gúzsba kötve próbáltak táncolni. A silány építéstechnológia lebutította az elképzeléseket, és sok tervezett elem, így a közösséget szolgáló létesítmények sem épültek meg.

A 2011-es főtér-pályázat nagy kérdése volt az is, hogy miként lehet egy művelődési ház és egy tér identitásképző erő? A tervpályázat tanulságát összegezve hoztuk létre a szabályozási tervet, aminek újszerű eleme, hogy a Fő tér maga és a téren folyó minden aktivitás a közösségi házhoz tartozik, azaz nem kell közterület-foglalást kérni az eseményekhez. Ezután, 2014-ben egy építészeti tervpályázatot írtunk ki a Községi Ház bővítésére. Harminc pályamű érkezett, a nyertesek ismét fiatalok: *Bódi Imre* és *Flicker Zsolt*. A közösségi házakat általában alacsony, elnyúló leányépületként képzelik el a toronyházak környezetében. A nyertes terv viszont egy üvegtoronyba helyezte el a kisebb közösségeket (a negyven-hatvan fős társaságokat) szolgáló tereket. Transzparens világitótornyot képzeltek el, amely hasonlít is a paneles magasházak struktúrájára, de ellenpontja is annak. Transzparenciájával a közösségi élet nyitottságáról hordoz komoly üzenetet a tömör tornyok mögött lakó embereknek.

– *A közösségi élet újragondolása kapcsán szociális közintézményeket is felújítottak?*

– Szociális városrehabilitációnk fontos eleme a Spirál-ház, amely negyven éve kereskedelmi, szolgáltató, vendéglátó épületként létesült, azonban a 90-es években a lakótelep szomszédságában felépült Pólus Center minden működtető erejét kiszívta. Az eredeti épületet *Callmeyer Ferenc* tervezte 1974-ben. Az acélvázass szerkezetű, egyemeletes épület fokozatosan ellép a Nyírpalota utca síkjától, így a Zsókovári utcai kereszteződésben kialakul egy kis teresedés, amelyen a helyiek által csak spirálnak nevezett, kör alakú acél és vasbeton rámpa található. Ennek az lett volna a fontos funkciója, hogy a Zsókovári utca fölött átvezesse a járókelőket a Fő tér és az ott lévő kulturális intézmények irányába, de a 70-es években sem ezek, sem az átvezető híd nem épült meg. Ott maradt tehát egy üres héj a lakótelep közepén, amelynek a fizikai állapota igen leromlott. Ez persze vonzza a bajt, az emeletre beköltöztetett Szabó Ervin Könyvtárba a könyvtárosok csak nehézségek árán tudtak bejutni, féltek is. Az emeleten lévő OTP-t rendszeresen kirabolták, a fiók leköltözött a földszintre. Mit tegyünk a Spirál-házzal? Próbáltuk megérteni, hogy a lakótelepnek mik a fő bajai. Központi kérdés a szociális probléma. A szociális intézmények azonban eldugott helyen vannak, mintha szegény lenne. Elhatároztuk, hogy előtérbe hozzuk őket, ezeket költöztetjük a Spirál-házba. Családsegítő szolgálat, önkéntes iroda, munkanélküli fiatalok irodája, a hajdan volt Pajtás közösségi étteremként való megnyitása és egy közösségi mosoda adta a programot, az épület és a rámpa átépítését *Golda János* Ybl-díjas és *Varga Bence* építészek (Team-annon) tervezték. Egyetértettünk abban, hogy rettenetes állapota ellenére magát a névadó spirál meg kell őrizni. Ikonikus, a helyiek számára fontos elem. De a tartószerkezete nem volt jó, az alatta lévő rész zugai gondot okoztak, a rámpa lejtésszöge

A felújított Spirál-ház közösségi szolgáltatásokkal, megújított épített környezettel új vonzerő. Már csak a növényeknek kell megnöniük

Az új közösségi központtal együtt a toronyház is megújult: diszkrét festéssel, új bejárati zónával lett karakteres. Terv: *Golda János*, *Varga Bence*

csak a gördeszkásoknak volt ideális. Tulajdonképpen egy fordított szerkezeti rend lett a megoldás. Az eredeti alátámasztó gerendákat és a rámpát elbontották, de megmaradt a nyolcvan centiméter átmérőjű vasbetonpillér és az eredeti rámpa tetején lévő körgyűrű alaprajzú vasbeton fődémszerkezet, a pilléreivel együtt. Az új, ívesen haladó olaszlépcső légius megjelenésű függesztett szerkezet, aminek köszönhetően a spirál alatti tér átjárható. A mozgássérültek és a babakocsik számára lift létesült. A szolgáltató ház felső szintjén újrainyított a Pajtás étterem, és ott vannak az említett szociális intézmények. Talán a mosodáról érdemes még szólni: a lakótelepeken rettenetesen picikék a fürdőszobák. Vannak olyan textílneműk, függönyök, lepedők, amiket otthon nem, csak ott lehet jól kimosni, szárítani. Ez a mosoda hatalmas siker.

– *A Spirál-házzal együtt megújult a hozzá tartozó toronyház, így a bejárat és a homlokzat is. Manapság sokfelé tapasztalható, hogy a külső hőszigeteléssel együtt színek és mintázatok teszik egyedivé a házakat. Ezeket azonban sokszor nem tervezi építész, inkább csak úgy alakulnak, miközben hatalmas felületeket alkotnak, és messziről látszanak.*

